

KÖZNEVELÉS  
Budapest

3627

1973 OKT 5-

244

**Mit is jelent pontosan ez a szó: gyermekvédelem?  
Kinek a hatáskörébe tartozik?  
Mit tehet ez ügyben az iskola, a tanár?**

## GYERMEKVÉDELEM AZ ISKOLÁBAN

Iskoláink egy részében még ma sem teljesen tisztázott, hogy kit nevezünk *veszélyeztetett* gyermeknek — mondja *Bóta Károlyné*, a XVIII. kerületi tanács ifjúságvédelmi felügyelője. Szerencsére ebben az évben megjelent az egységes útmutató, amely szerint *veszélyeztetett fiatalnak azt tekintjük, akinek egészséges testi-lelki fejlődéséhez hiányoznak — vagy rosszak — az alapfeltételek; aki olyan környezeti hatásoknak van kitéve, amelyek miatt fejlődése visszamarad, eltorzul, vagy lehetetlenné válik.* Velük foglalkozik a gyermekvédelem.

Az egységes meghatározás önmagában természetesen nem szüntetheti meg a szemléletbeli bizonytalanságot. Hol kezdődik a személyiség torzulása, és hol beszélhetünk átmeneti magatartási problémáról? Egyes iskolákban a csavargás is csak fegyelmi vétség; sőt ennél súlyosabb problémákat is házon belül próbálnak elintézni. Másutt azt a gyermeket is veszélyeztetettnek nyilvánítják, és a gyámhatósághoz küldik, akinek viselkedése eltér ugyan a szokásostól, de aki pusztán több figyelmet, türelmet igényel.

— Csak azt mondhatom — folytatja *Bótáné* —, hogy egységes, tervszerű állami irányítás nélkül nem oldhatók meg ezek a gondok. Hiába a jó szándék, a lelkesedés, ha a pedagógusok nincsenek felkészítve gyermekvédelmi teendőikre. A gyakorló tanároknak az Útmutató mellett könyvek, előadások kellenek. S jóval több pedagógiai-pszichológiai képzés a főiskolákon, egyetemeken.

— Hallottam már olyan véleményeket is, hogy a gyermekvédelemmel kapcsolatos elméleti képzés felesleges pluszmunka — mondja *Molnár-Felner Lászlóné* tanítónő a XV. kerület egyik iskolájában. — Elvégre, ha már komoly baj van, azt úgyis észre lehet venni a gyereken. Aztán már segít az orvos, a nevelési tanácsadó vagy a gyámhatóság. Ennek a szem-

léletnek alapvető hibája, hogy a gyermekvédelemnek csak egyik oldalát ismeri: a körreklációt, vagy ahogyan mi nevezük, a „tűzoltó” munkát. Ha addig várunk, amíg súlyos tünetek jelentkeznek, az iskola már valóban nem tehet semmit. Ilyenkor már „drasztikus” beavatkozásra: intézetbe helyezésre, vagy állami gondozásra van szükség. De a szocialista gyermekvédelemnek nyilván a megelőzés a fő feladata.

A hasonlatot *Molnár-Felnerné* mondta, és igen találonak tartom. A veszélyeztetett, rossz irányba fejlődő gyerek éppúgy „fertőz”, mint a skarlátos. Csakhogy míg a beteg tanulót azonnal elkülönítjük, az érzelmi torzulásokra sokszor évekig sem figyelünk fel.

— Sohasem hittem volna egyik tanítványomról, hogy rendezetlen körülmények között él — meséli *Szilágyi Éva* tanítónő a rákospalotai iskolában. — Szófogadó, rendes, halk kislány, jó tanuló. Véletlenül, egy családlátogatáson derült ki, hogy otthon állandó a perpatvar, a marakodás: anyja hetenként más férfit hoz a házhoz. Természetesen azonnal intézkedtünk a kislány ügyében. Azóta alaposabban figyelem a gyerekeket. Hiszen a jobb idegzetűek aránylag sokáig problémamentesnek mutatkoznak, de belül rombolja őket a károsító környezet hatása. Történeteikkel, beszédmódjukkal, az otthoni eseményeket felelevenítő játékaikkal pedig a többiekre is hatnak.

*Oros Erzsébet* pestlőrinci tanítónő szerint minél jobb az iskolában a gyermekvédelem, minél inkább elébe siet a problémáknak, annál kevesebb terhet ró a tanárookra.

— A gyerekeket úgyis állandóan figyelem, beszélgetek velük — mondja —, a szülőket is behívom fogadórára, vagy elmegyek hozzájuk. Mindez a munkámhoz tartozik. Közben a veszélyeztetett gyerekekre is rátalálok, és időben segíthetek nekik. Pluszmunkát tulajdonképpen

csak az adminisztráció jelent.

— Adminisztráció! — legyintett mindegyik beszélgetőpartnerem. — Csak az ne lenne!

Az osztályfőnöki munka amúgyis bővelkedik írni-valókban. S kevés tanár körmöli szívesen még a segélykérelmeket is a szociálisan rászoruló gyerekeknek, vagy a sokoldalú kérdőíveket a nevelési tanácsadó számára. Ezek azok a rutinmunkák, melyektől *Molnár-Felnerné* véleménye szerint meg kellene kímélni a pedagógusokat. Hogy ki végezze el helyettük? Talán az iskolatitkár, talán egy félállású gyermekvédelmi megbízott — nem könnyű a válasz. Egy biztos: a pedagógusok erejét az érdemi munkára kell tartalékolni.

Az iskolai gyermekvédelem hivatalos részével, szervezeti felépítésével kapcsolatban más problémák is felmerültek. Sokak szerint kár volt például íróasztalhoz kötni a gyermekvédelmi felügyelőket. Korábban idejük nagy részét környezettanulmányokra, közvetlen intézkedésekre fordították; személyesen gyűjtötték össze az iskolákból az elintézendő eseteket. Mióta a tanácsoknál ügyintézőként dolgoznak, megnövekedtek körülöttük az aktakupacok.

— Nagy veszély ez — mondja *Bótáné* —, mert a segítségadás lelassul, a gyerekek élő problémáiból elfekvő aktaköteg lesz.

A másik, ehhez kapcsolódó kérdés: miért a tanulmányi felügyelőkhöz tartozik a gyermekvédelmi munka irányítása, ellenőrzése? Túlterheltségük mellett foglalkozhatnak-e olyan mélyrehatóan ezzel a fontos területtel is, mint például egy szakosított gyermekvédelmi felügyelő?

A két peremvárosi kerületben: Palotán és Lőrincen jó néhány azonos típusproblémával találkoztam. Sőt, ezek a problémák másutt is egyre általánosabbak, mert összefüggésben vannak a városiasodással, a növekvő lakótelepekkel, a mai ember egész életmódjával.

A XVIII. kerületben a

gyermeklakosságnak több mint a 10 százaléka veszélyeztetett. A XV. kerületben még ennél is rosszabb az arány. A leggyakoribb veszélyforrások: az alkoholizmus, a válás és a felügyelet hiánya.

— Az iparosodás, a terjeszkedés megszorította itt a kocsmák számát — mondja *Molnár-Felnerné*. — Az együtt italozó lumpen elemek gyakran állítanak haza fizetés nélkül, randalírozva. A válaszokat pedig különösen megsínylik a gyerekek. Oka: kicsik a lakótelepi lakások; nincs mód a leválasztásra, különélésre. Volt már eset, amikor a szülők a válás után egy évvel is közös szobában, közös ágyban aludtak; még egy rekamié megvásárlására sem szánták rá magukat.

A legjellegzetesebb lakótelepi gond azonban az elhanyagolt, felügyelet nélkül hagyott gyerek. Az új lakásba költöző szülők gyakran évekig nem tudnak munkahelyet változtatni. Reggel ötkor indulnak dolgozni Csepelre, Angyalföldre. A gyerekek kapnak tízhúsz forintot az aznapi kosztára, amit általában csokoládéra költenek. Ha pedig az iskolából hazaérnek, kulccsal magukra zárják az ajtót, még a barátaikat sem engedhetik be. Ott kuksolnak egyedül este hat-hét óráig. A szófogadó gyerekek elmagányosodnak, mozgásigényüket sem élhetik ki. A titokban csavargók, házbizulizók hazudozóvá, züllötté válhatnak.

Ha a család ennyire nem képes gyermekéről gondoskodni, ez a feladat — már amennyire lehetséges — az iskolára hárul. Akit csak lehet, felvesznek a napközibe: a legtöbb tanuló reggel hatól este fél hatig ott van. Ennek az időnek körülbelül háromnegyed részét ülve töltik a túlszűfolt termekben. Kevés az az iskola, ahol elegendő klub-, szakköri helyiség és tornaterem áll rendelkezésre a gyerekek foglalkoztatásához.

— Sok hát a gondunk — mondja *Bótáné* — ráadásul a veszélyforrások sokszor halmozódnak. De lassan talán si-

kerül egységes viselkedési normát, hagyományrendszert kialakítani a sokfelől összeköltözött, sokféle embernek. Növelni szeretnénk társadalmi aktívaink számát s a családok felelősségérzetét egymás iránt is.

A pestlőrinci Vöröshadsereg úti általános iskolában közismerten jó a gyermekvédelem. *Bodor László* igazgató széttárja a karját:

— Két titkunk van. Az egyik: minden kollégámnak meggyőződése, hogy az ezzel kapcsolatos teendők épp úgy rátartoznak, mint a számtan vagy a földrajz oktatása. Legutóbb a helyettesem például éjjel két óráig békített két válófélben levő szülőt. Igen, néha olyasmivel is megpróbálkozunk, ami a hatóságok feladata lenne. Többször bebizonyosodott, hogy az emberek jobban hallgatnak ránk, ismerősökre, mint egy vadidegen hivatalnokra. Persze, ha mi nem boldogulunk, mégis csak tovább kell adni az ügyüket.

— A másik „titok”: a gyermekvédelmet nem korlátozzuk arra a nyolc évre, amit a diákok nálunk töltenek. A megelőzésnek, véleményem szerint a gyermek születésekor, sőt, előbb, a szülők házasságkötésekor kellene kezdődnie. Rendszeresíthetnénk valamiféle „Papák-mamák iskoláját”, hogy legalább az alapvető nevelési tudnivalókat megismerjék a leendő szülők. De mivel erre nincs lehetőség, legalább a gyerekeket próbáljuk minél előbb védelmünk alá vonni. A lakókörzettel jó a kapcsolat; állandóan kapjuk a jelentést az ide költöző családokról. Rendszeresen látogatjuk az óvodát; mire a gyerek beiratkozik hozzánk, már jól ismerjük őt is, a „problémáit” is, és azonnal intézkedni tudunk. Azaz nem várjuk meg, míg a kis bajból nagy lesz. Végzős növendékeinket pedig igyekszünk közeli s számukra megfelelő munkahelyre juttatni. Legutóbb például egy tőlünk ki-

került problémás ipari tanuló-nál kértük: helyezték a mellettünk levő üzletbe. Megtették — azóta is naponta bejár. Még a börtönt jártakat is visszakerjük „utógondozásra”.

— Az iskolában pszichológus is működik — az egyik szülő vállalta ezt a feladatot társadalmi munkában. Talán más iskolában is akadna vállalkozó.

Ebben az iskolában az igazgató fogja össze és ellenőrzi a gyermekvédelmi munkát. A többiben azonban gyermekvédelmi felelősöket neveztek ki. Hozzájuk fut be az osztályfőnökök jelentése, közös fűzetben tartanak nyilván minden esetet. Többet is tehetnének, ha volna idejük, ha reszortjukhoz órakedvezmény is járna. De erre egyelőre nincsen lehetőség.

— Van egyéb gondunk is — teszi hozzá *Kiss Jánosné* tanítónő. — A magas beosztású, művelt, értelmiségi szülők sértésnek, szégyennek tartják, ha kiderül: gyermeküket környezeti ártalom érte, nevelési módszereik nem helyesek. Együttműködés helyett inkább szépítik, pálásoltják a dolgokat. A másik, súlyosabb eset, amikor a szülő megfenyeget: bántalmazni fog, ha nem hagyom őket békén. Kaptam már életveszélyes fenyegetést is, amikor kartársnóm javaslatára egy gyereket állami gondozásba helyeztek. A gyámhatóság, sajnos, ismerteti a „feljelentő” nevét, akit a továbbiakban senki sem véd meg az elvakult emberek haragjától. Gyermekvédelmi munkák egyik komoly gátja ez, valamit tenni kellene ellene.

A fenti problémák csak kis töredékét jelenti az egésznek; a téma jóformán kimeríthetetlen. Néhány kérdést talán így is sikerült tisztázni. Az iskolai gyermekvédelem fontos és — mint láttuk — sürgető gondjai megkövetelik minden szakember fokozottabb figyelmét.

R. SZÉKELY JULIANNA

*Köhegyi Gyula: Műtermi tárgyak*

